

ב"ה

בית מדרש ישיבה AI

מלחמתה של תורה

מהרי"ל והרמב"ם
השאלה, המקורות והתשובה

חוברת לקורא המתחיל (01) · מהדורה מתוקנת 4

י"ט תשרי תשפ"ז

מילה אחת שמעוררת שאלה · 2

מי היו האחים, ומה מספר הפתגם? · 2

ההיתר שאסור להעלים · 3

מותר לצאת — האם מוכרחים להמשיך? · 4

הדמעה של אשת רב רחומי · 5

ואם האשה מתנגדת ממש? · 5

נסיעה לצדיק: לא כותרת אחת לכל המקרים · 6

מה הורה הרבי למבקשים לבוא אליו? · 7

הרבי עצמו מזכיר את סיפור מעזריטש · 8

שלוש דרכים לברר — ושני פתרונות שלא עמדו · 9

אז מה התשובה? · 10

למי שרוצה לפתוח את המקורות · 11

מילה אחת שמעוררת שאלה

שני אחים יוצאים אל רב גדול. אחד ממשיך ומגיע; האחר שב על עקבותיו. אילו היה הסיפור מסתיים כאן, היינו שואלים מה קרה בדרך. אבל בספר "היום יום" נמסר גם הטעם: "מהרי"ל הלך בלי רשות ביתו ולכן חזר מדרכו".

המילה "ולכן" קושרת בין שני הדברים. חסרון הרשות לא היה פרט צדדי: הוא הסיבה שנמסרה לחזרה. דווקא מפני שהסיפור ברור כל כך, מתעוררת קושיה. הרמב"ם מתיר לתלמידי חכמים לצאת ללמוד תורה גם בלי רשות נשותיהם, לשתיים ושלוש שנים. מדוע אפוא הביא חסרון הרשות לחזרה?

בחוברת הזאת נלך מן הקושיה אל המקורות, ונבחין בין מה שאפשר להסביר לבין מה שאכן הוכח. נמצא שהיתר אמיתי יכול להתקיים לצד התחשבות אמיתית. נמצא גם הוראה של הרבי, התולה נסיעה אליו בהסכמה, ואף מקשרת את דרישת ההסכמה לסיפור הנסיעה למעזריטש, בלי לבאר את יחסה להיתר. אבל לא נעמיד פנים שכל השאלות נעשו בכך פשוטות.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 01 (עמ' 17); יחידה 03 (עמ' 17); יחידה 56 (עמ' 43).

מי היו האחים, ומה מספר הפתגם?

אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן מלאדי, הוא בעל התניא והשולחן ערוך. מהרי"ל הוא אחיו רבי יהודה לייב, בעל שו"ת "שארית יהודה". הם יצאו למעזריטש, אל המגיד רבי דוב בער, בשנת תקכ"ד.

”היום יום” הוא לוח פתגמים והוראות שליטת וערך הרבי, רבי מנחם מענדל שניאורסון, מתוך תורת חותנו אדמו”ר הרי”צ, רבי יוסף יצחק שניאורסון. הרבי הוא גם מי שבהמשך נפגוש את הוראותיו לבאים אליו. אדמו”ר הזקן הוא הנוסע שבסיפור; אלה אישים שונים מתקופות שונות. בפתגם ל”א מנחם-אב מסופר שמהרי”ל חזר, ואילו אדמו”ר הזקן הגיע למעזריטש ונשאר בה בפעם הראשונה עד אחרי פסח תקכ”ה. המשך הפתגם עוסק בהתלבטותו אם להישאר ובהתקשרותו למגיד.

”ביתו” בלשון הזאת פירושו אשתו. אין צורך להמציא בית שלא נתן רשות או עניין כספי כדי להבין את המשפט. אבל אין בו פירוט אם מהרי”ל כלל לא ביקש הסכמה, או שביקש ולא קיבל. גם לא נאמר כמה זמן התכוון להיעדר, או שנעשה בדרך בירור הלכתי מסוים.

מכאן דיוק שילך אתנו לאורך החוברת: אנחנו יודעים מה הטעם שנמסר לחזרה — חסרון רשות האשה. איננו יודעים עדיין מדוע הכריע הטעם הזה דווקא במעשה הזה, למרות היתר היציאה ללימוד.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 33 (עמ' 32); יחידה 34 (עמ' 33); יחידה 44 (עמ' 37); מסורת מורחבת שטרם אומתה; יחידה 50 (עמ' 40); יחידה 67 (עמ' 51).

ההיתר שאסור להעלים

כדי להרגיש את הקושיה צריך לקרוא את ההלכה בלי לרכך אותה. הרמב”ם עוסק בחיובי האיש כלפי אשתו, ובכללם עונה — חובת חיי האישות. היעדרות ממושכת משפיעה על קיום החובה הזאת.

באותה הלכה הוא מבחין בין סוגי יציאה. ביציאה לסחורה נאמר שאין לצאת אלא ברשותה. ואחר כך הוא כותב: ”ותלמידי חכמים יוצאין לת”ת שלא ברשות נשותיהן שתים ושלש שנים”. ת”ת פירושו תלמוד תורה. ההיתר נפסק גם בשולחן ערוך, אבן העזר עו, ה.

לא כתוב כאן רק שאין מענישים את הנוסע בבית דין. המילה ”יוצאין” מתירה את המעשה בגדרים שנקבעו לו. גם אין הכוונה שמותר לצאת רק אחרי שהאשה הסכימה בשקט: הרי נאמר במפורש ”שלא ברשות”.

מצד שני, אין זו הרשאה לכל אדם לנסוע לכל מקום ולכנות את הנסיעה "תורה". עדיין צריך לברר מי הנוסע, מה מטרת היציאה ומה שיך למקרה שלו. ההיתר ממשי, וגם גבולותיו ממשיים. עד כאן לא פתרנו את הקושיה; רק הבטחנו שלא נפתור אותה על ידי מחיקת אחד המקורות.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 01 (עמ' 17); יחידה 17 (עמ' 24); יחידה 25 (עמ' 28); יחידה 35 (עמ' 33); יחידה 62 (עמ' 48).

מותר לצאת — האם מוכרחים להמשיך?

אפשר שאדם יאמר בצדק "מותר לי", ובכל זאת יבחר אחרת. אין בכך סתירה. אבל כדי להסביר סיפור תורני לא די באמירה כללית שצריך להתחשב: צריך לראות אם גם הפוסקים שקיבלו את ההיתר מדברים כך. אכן, לצד פסק ההיתר מובאת אצל הראשונים אזהרה שלא להאריך כל כך בפרידה. בפסקי הרא"ש מופיעה השוואה מפורשת ל"עצה טובה". תלמידי רבינו יונה כותבים שגם כשהיציאה מותרת, יש להקדים לשוב "מדרך הרחמנות", כדי שלא תצטער יותר מדי. אחר כך הם מדגישים זהירות מיוחדת כאשר הבעל מכיר התנגדות חריפה במיוחד.

זהו צירוף בעל משמעות: אותם מקורות אינם מוחקים את ההיתר, ואינם מסתפקים בו כדי לתאר את כל מה שראוי לעשות. הם משאירים מקום לקיצור ההיעדרות ולהתחשבות בבית. לכן אפשר להבין חזרה מן הדרך גם בלי להוכיח שהיציאה הייתה אסורה.

יש כאן תשובה מבוססת לשאלה "איך הסיפור יכול להתיישב עם הרמב"ם?". עדיין אין כאן הוכחה שזו הייתה ההכרעה המדויקת של מהרי"ל. המקורות נותנים לנו דרך להבין מעשה כזה; הם אינם מספרים מה נאמר בין האחים בדרך.

וגם תוכן ההדרכה חשוב: מדובר באורך הפרידה ובהקדמת השיבה. אין להחליף אותו בלי ראייה בכלל חדש שלפיו כל תלמיד חכם חייב לקבל הסכמה לפני כל יציאה.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 03 (עמ' 17); יחידה 04 (עמ' 18); יחידה 05 (עמ' 18); יחידה 38 (עמ' 35); יחידה 61 (עמ' 47); יחידה 63 (עמ' 49).

הגמרא אינה מתארת את ההיתר במנותק מן החיים. רב רחומי היה רגיל לשוב לביתו בערב יום הכיפורים. פעם אחת נמשך בלימודו ולא בא; אשתו חיכתה, הצטערה והזילה דמעה. בהמשך המעשה מסופר על מותו. אפשר לקרוא את המעשה ולחשוב: אם כך, ההיתר בטל. אבל המגיד משנה, שמפרש את הרמב"ם, מסביר את העונש בכך שרב רחומי לא שב במועד שבו היה רגיל לבוא. הוא אינו מסיק שכל יציאה שהתיר הרמב"ם אסורה. לעומת זאת, קיימות גם שיטות ראשונים המצמצמות את משך היציאה שלא ברשות. המחקר מציג את המחלוקת, ולא מאחד את כל המפרשים לדעה אחת.

מה לומדים מכך לענייננו? ההיתר אינו הופך את ציפיית האישה לחסרת משקל. אבל גם הסיפור על רב רחומי אינו נותן לנו רשות להוסיף פרטים לסיפור מהרי"ל. לא נמסר שמהרי"ל החמיץ מועד חזרה מוסכם, וחזרתו מן הדרך אינה מתוארת כעונש. יש קשר רעיוני בין הסיפורים, אך אין זהות בנסיבות.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 09 (עמ' 20); יחידה 10 (עמ' 21); יחידה 11 (עמ' 21); יחידה 12 (עמ' 22); יחידה 13 (עמ' 22); יחידה 15 (עמ' 23).

ואם האישה מתנגדת ממש?

כאן עולה ניסיון נוסף לפתרון: אולי "שלא ברשות" פירושו בלי לשאול, אבל כאשר האישה מתנגדת במפורש — ההיתר נעלם?

החתם סופר קורא את שיטת הרמב"ם גם במקרה של מחאה חריפה. לדבריו, אין במחאה כשלעצמה כוח משפטי לעכב את היציאה הנכללת בהיתר. בתוך אותו מהלך הוא דן גם בשימוש חכמים — לימוד מתוך שהייה אצל חכם ולא רק מתוך ספר — בהקשר של הליכה לבית המדרש.

הדבר אינו הופך את המחאה להמלצה להתעלם מן האישה. הוא מגדיר את כוח העיכוב במסגרת הדין. שיקולי הרחמנות נשארים, וייתכנו חיובים נוספים אם הוכחו תנאיהם. כדי לומר שהיתר מסוים אינו חל,

צריך להביא את המקור והנתון המתאימים; לא די להוסיף למילה "מחאה" תיאור חזק יותר.

גם כאן אין לנו מידע על עוצמת התנגדותה של אשת מהרי"ל. לכן אי אפשר לבנות את הסיפור על מחאה חריגה שלא נמסרה. ההבחנה מלמדת אותנו לקרוא בזהירות: "אין בכוחה לעכב בדין" אינו הוראה מעשית לצאת בכל מצב, אבל גם אינו יכול להפוך מעצמו ל"אסור לצאת בלי הסכמתה" באותו מקרה בדיוק.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 06 (עמ' 19); יחידה 07 (עמ' 19); יחידה 08 (עמ' 20); יחידה 27 (עמ' 29); יחידה 65 (עמ' 50).

נסיעה לצדיק: לא כותרת אחת לכל המקרים

אולי הנסיעה למגיד כלל אינה לימוד תורה? פתרון כזה נשמע קל, אבל הוא רחב מדי. לימוד מחכם כולל יותר מקריאת ספר: אפשר ללמוד ממנו דרכי עבודה, הבנת תורה ואורח חיים. החתם סופר כולל בדיונו גם שימוש חכמים. ועדיין, אין בכך הוכחה שכל ביקור אצל צדיק נכלל אוטומטית באותו היתר.

מקור מיוחד מקרב את השאלה למעשה. בעל "עזר מקודש" מספר על נסיעתו לבעל קדושת לוי בברדיטשוב, שבה התכוון להתעכב כרבע שנה. הוא ראה במטרת הנסיעה לימוד תורה ושימוש בחכם גדול. בתיאורו הוא אומר שבאותה שעה לא עלה בלבו ספק בהלכות האלה; בניתוח שהוא מוסר לאחר מכן הוא בוחן גם חשש שמא לא היה בגדר "תורתו אומנתו" — מי שלימוד התורה הוא עיקר עיסוקו. פרטי הגדר ההלכתי נידונים במחקר.

בתוך אותו בירור הוא מציין שאשתו שלחה לו חפצים לדרך, ומעריך שלא הייתה מקפידה אילו שאל אותה. בקטע סמוך הוא דן בפעולה של האישה המבטאת הסכמה מרצון. הוא מצרף גם שיקולים אחרים; אין לייחס את כל ההיתר שלו לשליחת החפצים בלבד.

מה תפקיד ההסכמה כאן? היא מסייעת להקל כשיש ספק בתחולת ההיתר. אין זו קביעה שכל תלמיד חכם חייב לקבל הסכמה, גם

כשההיתר חל עליו בוודאות. זו גם אינה עצה כללית לנחש את רצונו של בן הזוג: לפנינו דיון הלכתי בראיות מסוימות ובנסיבות מסוימות. המקור מלמד דבר כפול. נסיעה לצדיק יכולה להיות לימוד ושימוש חכמים; הכותרת הזאת עדיין אינה פוטרת מבדיקת פרטי המקרה. הוא אינו מזכיר את מהרי"ל, והרבי אינו מפנה אליו במקורות שנמצאו. לכן נשמור את הדגם שהוא נותן, בלי להציגו כפתרון מוכח למסע למעזריטש או להוראת הרבי שנפגוש בהמשך.

הדברים מובאים על פי התעתיק שנדון במחקר. קטעים מתוכו נקראו גם בידי העורך. סריקת הספר לא נבדקה, ולכן אין כאן ציטוט מדפוס.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 25 (עמ' 28); יחידה 26 (עמ' 28); יחידה 27 (עמ' 29); יחידה 35 (עמ' 33); יחידה 60 (עמ' 46).

מה הורה הרבי למבקשים לבוא אליו?

עד עכשיו ראינו מקורות המדריכים לקצר את הפרידה או לשוב מתוך רחמנות, בלי לבטל את ההיתר. זו תשובה לשאלה כיצד אפשר לשוב אף שמותר לצאת. כעת מופיעה הוראה מעשית על הנסיעה אל הרבי, המציבה הסכמה כתנאי. זו שאלה שנייה, ואי אפשר לענות עליה רק מכוח אותה הדרכה.

במכתב מדי תמוז תשי"ז, שנחתם בידי מזכיר בשם הרבי, נמנו תנאים לביקור בתשרי. המכתב פותח בכך שדעת הרבי בעניין כבר ידועה, והערת המהדורה מציינת שנוסח דומה נשלח לכמה. הדרישה אינה מוצגת אפוא כעצה המיוחדת לנמען זה בלבד. הראשון הוא הסכמתה המלאה של האישה. לצדו מופיעים צורכי הבית, התיאום עם העבודה הציבורית והתועלת לרבים. בסיום המכתב נאמר שרק כאשר כל התנאים מתקיימים יש להתעניין בנסיעה. ההסכמה מוצגת כחלק מתנאים מצטברים, ולא כתוספת נימוס.

בשיחת י"ג אלול תשמ"ב, שנרשמה בהנחה בלתי מוגהת — רישום השיחה שלא הוגה בידי הרבי — נאמר על הנשואים: "היציאה לדרך מוכרחת להיות ברשות האשה". על נסיעת האישה נאמר שזו צריכה

להיות ברשות הבעל — ועל אחת כמה וכמה. דרישת ההסכמה באה לצד תנאים נוספים: היתר רב ליוצאים מארץ ישראל, הימנעות מחובות ושמירת הפעילות הציבורית. הרבי מציג את ההוראות כעומדות בתוקפן בהתאם לשולחן ערוך, בלי לציין שם סעיף מסוים, ומוסיף שהן כבר נאמרו ונתבארו בהרחבה בשנים קודמות.

לכן אין לתאר את דרישת הרשות כעצה בלבד. מצד שני, אין להרחיב אותה לכל יציאה מן הבית: ההקשר הוא הנסיעה שעליה דיבר הרבי, ובשיחה זו — הביקור לקראת תשרי. השיחה אינה דנה במפורש בהיתר תלמידי חכמים.

כעת יש שתי שאלות: מדוע יכול אדם לבחור לחזור אף שמותר לו לצאת? ומהו הבסיס לדרישת הסכמה כתנאי מחייב בנסיעה הזאת? ההדרכה שראינו עונה היטב על האפשרות הראשונה. אין בכוחה לבדה להוכיח את התשובה לשנייה.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 57 (עמ' 44); יחידה 58 (עמ' 44); יחידה 59 (עמ' 45); יחידה 65 (עמ' 50); פרק "הוראות הרבי" א (עמ' 10); מקור א (עמ' 71); מקור ב (עמ' 72); מקור ה (עמ' 70).

הרבי עצמו מזכיר את סיפור מעזריטש

שיחת ט"ו באב תש"מ מוסיפה חוליה חשובה. לבאים לקראת אלול ותשרי, ובייחוד ראש שנת הקהל, הרבי מציג הוראה כללית המיוסדת על פסקי דינים. בראש התנאים עומדת שמירת העבודה במקומו של הנוסע. אצל הנשואים נדרשת הסכמת האישה, וגם לנסיעת האישה נדרשת הסכמת הבעל. בתוך הוראת ההסכמה הרבי מזכיר את נסיעת אדמו"ר הזקן למעזריטש: ההבדל בינו לבין מי שהסעיף מכנה "השני" היה שהוא נסע בהסכמת הרבנית, ולכן היה לנסיעה המשך. הדברים נקשרים לסיפורו של "נשיא דורנו" — אדמו"ר הרי"צ. "השני" הוא כינוי, והסעיף אינו אומר שנסיעתו הייתה אסורה.

זה משנה את מצב הראיות. הקשר בין הסיפור להוראת ההסכמה אינו רק רעיון שהמחקר שלנו הציע: הרבי עצמו משתמש בסיפור בתוך ההוראה.

שני עמודי הסריקה נקראו בידי המבקר ואחריו בידי העורך. זו הנחה פרטית בלתי מוגהת של השיחה, ומעמדה נשמר.

עם זאת, שלושה דיוקים נחוצים. שם מהרי"ל אינו מופיע בקטע; זיהויו עם "השני" עולה מההקבלה לסיפור הידוע. גם שם הספר "היום יום" אינו נאמר שם. ולבסוף, ההיתר של תלמידי חכמים והרמב"ם אינם נידונים בשיחה הזאת.

הרבי מפנה לפוסקים לפני הבאת הסיפור, ומשתמש בסיפור כחיזוק וכקריאת תוצאת הנסיעה. אין כאן מראה מקום הלכתי מדויק לפתרון הקושיה. אין גם הוכחה למה ביקש לרמוז בעת עריכת הפתגם שנים קודם לכן.

שיחת תש"מ מתאימה להיות אחת ההוראות הקודמות שאליהן הפנה הרבי בתשמ"ב, אך אין ודאות שהתכוון דווקא אליה. לפנינו חזרה על הדרישה במקורות מתקופות שונות, לא תיעוד מלא של כל השנים.

מקור מאוחר יכול למסור מסורת וללמד כיצד הבינו אותה. ערכו אינו נעלם מפני שאינו בן הזמן. אבל הוא גם אינו נעשה תיעוד מתקכ"ד של השיחה בין האחים. דווקא משום שהממצא חשוב, צריך לומר במדויק מה הוא מוסיף.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 53 (עמ' 42); יחידה 59 (עמ' 45); יחידה 67 (עמ' 51); פרק "הוראות הרבי" א (עמ' 10) וז (עמ' 13); מקור ח (עמ' 71).

שלוש דרכים לברר — ושני פתרונות שלא עמדו

אפשר לבדוק שלוש דרכים ליחס שבין ההיתר להוראה. הראשונה: אולי אדם מסוים או נסיעה מסוימת אינם נכללים בהיתר. השנייה: אולי חל חיוב נוסף גם כשההיתר חל. השלישית: אולי מדובר בהדרכה לנהוג ברחמנות בתוך היתר.

כל דרך דורשת ראייה אחרת. לראשונה נחוץ נתון על האדם או על מטרת נסיעתו. לשנייה צריך לזהות חיוב ומקור הקובעים את תחולתו. לשלישית מצאנו מקורות מפורשים, אך היא אינה מסבירה לבדה מדוע

קבלת הסכמה נעשית תנאי הכרחי: אין לבחור בכל פסקה דרך אחרת, ואז להציג את כולן כתירוץ אחד שהוכח.

שני פתרונות קלים נדחו במהלך הבירור. האחד אומר: הרמב"ם דיבר על שנים, ואילו תשרי הוא ביקור קצר. אלא שהיתר להיעדר זמן רב אינו אוסר מעצמו זמן קצר. גם במשנה יש היתר יציאה ללימוד של שלושים יום. אם יש הבדל, צריך למצוא אותו במטרת הנסיעה או בגדרי ההיתר, לא במספר השבועות לבדו.

הפתרון השני אומר: אין לאישה כוח לעכב, אבל הבעל חייב לקבל את הסכמתה. כך הוחלפו שמות השאלות, אך לא נפתר הקושי. אם ההסכמה הכרחית באותו מקרה שבו ההלכה מתירה בלי הסכמה, צריך להסביר מדוע. וגם החלפת "לקבל" ב"לבקש" אינה מועילה: אדם יכול לבקש ולא לקבל.

דגם הספק של עזר מקודש מציע כיוון לבדיקה, אבל לא מוכיח שזהו יסוד הוראת הרבי. הצעה מועילה היא התחלה של בירור; היא אינה סוף הבירור רק מפני שהיא נשמעת מתאימה.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 08 (עמ' 20); יחידה 59 (עמ' 45); יחידה 60 (עמ' 46); יחידה 62 (עמ' 48); יחידה 65 (עמ' 50); יחידה 66 (עמ' 50); פרק "הוראות הרבי" ג (עמ' 12).

אז מה התשובה?

היום יום אומר שחסרון הרשות הביא לחזרת מהרי"ל. הרמב"ם והשולחן ערוך נותנים היתר ממשי לצאת לתלמוד תורה שלא ברשות בגדריו. אין ביניהם סתירה הכרחית: היתר אינו חובה לנצלו, והפוסקים עצמם מדריכים להתחשב ולקצר את הפרידה. זהו יישוב מבוסס לאפשרות החזרה; אין בידינו הוכחה שזו הייתה ההכרעה ההלכתית המסוימת במעשה.

נוסף לכך, הוראות הרבי מציבות את הסכמת בן או בת הזוג כתנאי לנסיעה אליו בהקשרים שנדונו, ובשיחת תש"מ הוא עצמו מביא את סיפור מעזריטש בתוך ההוראה. אין להוריד את התנאי למדרגת עצה בלבד. אבל גם אין לטעון שנמצא בשיחות ביאור מפורש ליחסו להיתר

תלמידי חכמים. הקישור לסיפור נמצא; המנגנון ההלכתי המדויק עדיין לא נמצא.

כך אפשר להתקדם בלי לוותר על אף אחד מן המקורות. התורה נותנת מקום אמיתי ללימוד, והדיון ההלכתי עצמו נותן משקל לבית ולציפייה של מי שנשארת בו. הסיפור מזמין אותנו לשאול כיצד חיים את שני הדברים יחד. המחקר אינו ממציא את מחשבתו של מהרי"ל כדי לתת לשאלה הזאת תשובה נקייה מדי.

להרחבה במחקר: R2-V6, יחידה 03 (עמ' 17); יחידה 04 (עמ' 18); יחידה 54 (עמ' 42); יחידה 56 (עמ' 43); יחידה 59 (עמ' 45); יחידה 67 (עמ' 51); יחידה 68 (עמ' 51); המסקנה הנוכחית ונוסח הסיום (עמ' 64-65).

למי שרוצה לפתוח את המקורות

משנה כתובות ה, ו — היתר שלושים יום לתלמידים. כתובות סב ע"ב — הסיפור התלמודי והדיון ביציאה ללימוד. רמב"ם, הלכות אישות יד, ב — ההיתר שניצב מול סיפור מהרי"ל. תלמידי רבינו יונה, המובאים בשיטה מקובצת, ופסקי הרא"ש כתובות ה, כט — ההדרכה בתוך ההיתר. שולחן ערוך, אבן העזר עו, ה — פסק ההיתר.

חתם סופר, יורה דעה קמט — המחאה והשימוש בחכמים. עזר מקודש, אה"ע עו, קטעים [6]–[7] בתעתיק שנדון במחקר — המקרה החסידי ואומדנת ההסכמה. היום יום, י"א מנחם-אב — הסיפור שביסוד השאלה.

הוראות הרבי, לפי סדר זמנן: אגרות קודש טו, ה'תקעה (ד' תמוז תשי"ז); שיחת ט"ו באב תש"מ, שיחות קודש תש"מ ח"ג, סעיף ה, עמ' 841–842; שיחת י"ג אלול תשמ"ב, סעיף כז, התוועדות תשמ"ב ח"ד עמ' 2172–2173. האחרונה נבדקה בידי העורך במהדורת דבר מלכות, עמ' 37 PDF; אין לבלבל בין מספרי העמודים בשתי המהדורות.

כל הפניה בחוברת זו היא למחקר R2-V6, שמספר העמוד המודפס בו זהה למספר עמוד ה-PDF. מזהי היחידות מאפשרים למצוא את הדיון גם אם העימוד ישתנה בעתיד. למפת האימות המלאה, למחלוקות הנוסח ולחלופות שנדחו — ראו רשימת המקורות ופנקס 68 היחידות במחקר.

קובץ המחקר התואם: קישור למקור

הפניות למחקר הן הזמנה לעיון נוסף; החוברת הזאת אינה נשענת עליהן כדי להסתיר שלב חסר בטיעון. הנוסח העברי עודכן לאחר ביקורת K1 והפניותיו נבדקו מול המחקר. השאלות הפתוחות מסומנות בגוף; התרגום לאנגלית ייבנה מנוסח זה.